

הפרק הרביעי נפתח עשרה סוגים של משפחות שעלו מבבל. המשנה מוסיפה מי מותר להתחתן עם מי ולמי יש איסור חתנות עמו, וכך לשונה (שם סט):

עשרה יוחסין עלו מבבל: כהני, לויי, ישראל, חללי, גירי, וחרורי, ממזירי, נתיני, שתוקי, ואסופי. כהני, לויי וישראלי - מותרין לבא זה בזה. לויי, ישראל, חללי, גירי וחרורי - מותרין לבא זה בזה. גירי וחרורי, ממזירי ונתיני, שתוקי ואסופי - כולם מותרין לבא זה בזה. ואלו הם שתוקי - כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו, אסופי - כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא אמו. אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי.

הגמרא מבררת מדוע נאמר במשנה 'עלו מבבל', לכאורה היה צריך לומר 'הלכו לא"י!' וכך לשונה (שם):

עשרה יוחסין עלו מבבל. מאי איריא דתני עלו מבבל? ניתני הלכו לארץ ישראל! מילתא אגב אורחיה קמ"ל. כדתינא: וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך - מלמד, שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוה מכל הארצות. בשלמא בית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, היינו דכתיב: דברי ריבות בשערך וקמת ועלית, **אלא ארץ ישראל גבוה מכל ארצות** מנלן? דכתיב: לכן הנה ימים באים נאם ה' לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדחתים שם.

המשנה מעלה לנו בדרך אגב, שעולים לא"י ולא הולכים אליה. משום שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. ע"כ הגמרא מבררת מדוע לא מזכיר עלייה לארץ ישראל? אלא עלייה מבבל! וכך לשונה (שם):

מאי איריא דתני עלו מבבל? נתני עלו לארץ ישראל! מסייע ליה לרבי אלעזר, דאמר ר' אלעזר: לא עלה עזרא מבבל - עד שעשאה כסולת נקיה ועלה.

כאן הגמרא לא עונה - 'מילתא אגב אורחיה קמ"ל'. ונראה לענ"ד שאין תירוץ הנ"ל בא כדרך אגב, אלא הוא חלק מביאור המשנה: 'לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה ועלה'. כלומר, עזרא השאיר בבבל את כל המשפחות המיוחסות ועלה עמו. ועצם העלייה מבבל הינו נושא המשנה, לא בדרך אגב אלא בצורה ישירה.

מה שאין כן הביטוי 'עלו' שהוא מגיע בדרך אגב, כי גם ללא העלייה מבבל עצמותה של א"י נשארת הגבוהה בעולם - וע"כ הראיה היא מירמיהו שמכל ארצות אשר הדחתים שם יש בחינה של עלייה, ולא דווקא באופן ישיר מבבל.

יש לעיין בחיבור בין העלייה לארץ ישראל מבבל, אל מול נושא היוחסין. ועוד יש לעיין, איך החיבור הנ"ל קשור למסכת קידושין?

ספר תפוחי חיים דן בשאלה מדוע יש לקיים את המצוות, והיכן מקום המצוות, וזה לשונו (ואתחנן עמ' קב):

ועל כן יש לומר, ששאלתו היא כשאלת ההמון למה צוה ה' לקיים את התורה בארץ ישראל **כי לשיטתם עיקר המצוות ניתנו כדי להבדיל מאו"ה ולא יתערבו ביניהם ע"י גזרות, אבל בארץ ישראל אין צורך לזה**. וז"ש אשר צוה ד' אלקינו כלומר בארץ ישראל דיקא שהדד בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה כמו שאמרו חז"ל בפ' בהר בפ' אני ה"א וע"ז באה התשובה לבטל שיטה זו, דאזרבה כל ענין יציאת מצרים היה למען הביא אותנו אל הארץ שנשבע לאבותינו ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה"א לטוב לנו כל הימים וכו' שתכלית המצוות להתקדש ביר"ש. ואין תורה כתורת ארץ ישראל ואיירא דארץ ישראל מחכים. **ואזרבה עיקר התורה היא לקיימה בארץ ישראל וכן יש מצוות התלויות בארץ ואין חו"ל ראוי להתורה רק באופן ארעי שכשיחזרו לארץ ישראל לא יהיו בעינינו כחדשים וכמ"ש חז"ל מובא ברש"י פ' עקב עה"פ ושמתם את דברי אלה. ולכן אין נבואה בחו"ל כי רק בארץ ישראל יכולים להתרומם ע"י התורה למעלה נבואה וזה שאמרו חז"ל ארץ ישראל גבוה מכל הארצות הכונה גם ברוחניות להבין ולהשיג את התורה.**

היו שחשבו שקיום המצוות הוא רק על מנת להבדיל בין עמ"י לאומות העולם - כדי שלא יתערבו עמם. וכך באמת התפיסה בגלות, שהמצוות הם כציונים המבדילים בין עמ"י לשאר האומות. אך אין הדבר כן, הציונים הם במטרה להעלותם לארץ הקודש, וכדי שלא ישכחו אותם יש לקיימם בחו"ל. המצוות מקבלות את עצמיותם רק בארץ ישראל, ע"כ אמרו חז"ל שארץ גבוהה בבחינה רוחנית - שמעלה את התורה והמצוות לעצמיותן.

נראה לענ"ד שאפשר להוסיף את החידוש של רבי אלעזר, שאפילו שבבל היא כסולת נקיה, ללא ערבוב בין הפסולים והאומות, עדיין יש חובה לעלות ממנה. משום שאין מטרת עמ"י להישאר 'נקיים כסולת' בחו"ל, אלא לבנות מעלה גבוה יותר של קודש ומקדש ונבואה (הסולת תעלה מעלה ותהיה למנחה).

היו גדולים בישראל שסברו שהצורך בארץ הנה משום שצריך מקום כינוס לעם. אך המשנה מדגישה, שהעלייה מבבל לא הייתה בשביל אמצעי להתבודדות חברתית, כי אם כן היתה אותה הסולת נשארת בבבל! אלא יש כאן עלייה פנימית יותר, וכך מובא בספר אורות א"י (פסקה א):

אַרְץ יִשְׂרָאֵל אֵינֶנָּה דָּבָר חִיצוּנִי, קִנְיָן חִיצוּנִי לְאַמָּה, רַק בְּתוֹר אֲמָצְעִי לְמִטְרָה שֶׁל הַהֲתַאֲגָדוֹת הַפְּלִילִית וְהַחֲזָקָה קִיּוּמָה הֶחְמָרִי אוֹ אֲפִלּוֹ הֶרְוָחִי. אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא חֲטִיבָה עֲצֵמִיתִית קְשׁוּרָה בְּקֶשֶׁר חַיִּים עִם הָאָמָּה, חֲבֻקָה בְּסִגְלוֹת פְּנִימִיּוֹת עִם מִצְרַיִם.

הקשר בין א"י לעמ"י הינו קשר עצמי, וכמו שהתורה והמצוות בא"י באות בקשר עצמי עם הארץ, כך גם עמ"י מקושר בקשר עצמי. ולכן כל עשרה היוחסין מיוחסים לארץ הקודש, בכל צורה שהיא - מצד סגולה הפנימית של הארץ ושל העם כציווג האיש לאשה (מהכהן עד האסופי). ואולי כל העניין קושר אותנו לקשר העצמי הפנימי של עמ"י לקדשות הארץ, אל מול מסכת קידושין. שמהות המסכת עוסקת בבעלות העצמית על הקניינים, וקניין העצמי של האומה כציווג האיש ואשה - היא א"י, ללא קשר לאמצעי למטרת התאספות וכו'.